

Михальчук Андрій, Михальчук Тетяна
Національний університет фізичного виховання і спорту України
Гімназія № 117 імені Лесі Українки

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ПОЧАТКОВИХ ШКОЛАХ КРАЇН ЄВРОПИ

Анотація. У статті проаналізовано сучасні підходи та тенденцію проведення уроків фізичного виховання в початкових школах країн Європи, а також порівнюються програми фізичного виховання для молодших школярів. Охарактеризовано організацію процесу фізичного виховання в початковій школі та впровадження новітніх методологічних підходів. Представлена можливість інтеграції Європейського досвіду в реальії України.

Ключові слова: початкова школа, шкільний спорт, тенденція, рухові якості, фізичне виховання.

Аннотация. Особенности организации процесса физического воспитания в начальной школе стран Европы Михальчук Андрей, Михальчук Татьяна. В статье проанализированы современные подходы и тенденции проведения уроков физического воспитания в начальных школах стран Европы, а также сравниваются программы физического воспитания для младших школьников. Охарактеризованы организации процесса физического воспитания в начальной школе и внедрения новейших методологических подходов. Представлена возможность интеграции Европейского опыта в реалии Украины.

Ключевые слова: начальная школа, школьный спорт, тенденция, двигательные качества, физическое воспитание

Annotation. Features of physical education in elementary school countries of Europe Mykhalchuk Andrew, Mykhalchuk Tatiana. In the article the modern approaches and tendency of physical education lessons in primary schools in Europe and compared physical education program for primary school children. Characterized organizing physical education in elementary schools and the introduction of new methodological approaches.

Presented opportunity to integrate European experience in the realities of Ukraine.

In Europe, physical education is an important means of promoting health, providing high efficiency, quality of life and is part of all components of the curriculum and compulsory in primary school. They have developed and implemented national and regional strategies to promote physical education and physical activity in different age groups, such as some European countries: health and physical development of pupils at the center of current strategies in Austria, Romania, Slovenia and the United Kingdom (Wales) and in Croatia and Latvia's priority is the strategy of focusing on the importance of upgrading sports facilities and equipment that enables the improvement of logistics for availability of classes in physical training of schoolboys.

Keywords: elementary school, school sports, trend, movement quality physical education.

Постановка проблеми. В різних країнах світу за останні роки фізичне виховання стало розглядатись як потужний засіб зміцнення здоров'я населення, забезпечення високої працездатності, якості життя [1].

На сьогодні важливим завданням як європейської, так і української початкової школи виступає перш за все зміцнення здоров'я та сприяння правильному фізичному розвитку дітей. Аналізуючи і вивчаючи особливості організації фізичного виховання в країнах Європи, дозволить національній системі освіти визначити шляхи комплексного розвитку фізичних, психічних та розумових якостей, гармонійного розвитку, загартовування власного організму, сформулювати потребу ведення власного здорового способу життя молодших школярів.

Порівнюючи особливості організації фізичного виховання в Україні та за кордоном, ми можемо звернути увагу, на те що вітчизняна система фізичного виховання побудована та структурована схожим чином до систем фізичного виховання провідних Європейських країн [5].

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконувалось відповідно до Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2016-2020 рр. за темою «Теоретико-методичні основи вдосконалення програмно-нормативних засад фізичної підготовки дітей, підлітків і молоді» (номер державної реєстрації 0116 у 001626).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Організація фізичного виховання та спорту в школах Європи є предметом дослідження таких зарубіжних фахівців, як К. Грін (Ken Green), Т. ван дер Гугтен (Truus van der Gugten), Дж. Еванс (John Evans), С. Капел (Susan Capel), П. Де Кноп (Paul De Knop), Дж. Корнбек (Jacob Kornbeck), О. Лупстра (Oene Loopstra), Дж. Маршалл (Joe Marshall), Й. Посьпех (Jerzy Pośpiech), К. Хардман (Kenneth Hardman) та ін [7]. Питання організації та методики фізичного виховання в Україні й за кордоном цікавлять багатьох вітчизняних науковців, серед яких І. Турчик, Е. Вільчковський, Т. Круцевич, О. Куц, В. Лабскір, Б. Шиян, що й обумовило актуальність нашого дослідження.

Мета роботи: проаналізувати особливості організації та проведення процесу фізичного виховання в початковій школі країн Європи.

Методи дослідження: теоретичний аналіз і узагальнення літературних джерел, педагогічні методи дослідження, методи математичної статистики.

Результати дослідження та їх обговорення. В країнах Європи фізичне виховання є важливим засобом зміцнення здоров'я населення, забезпеченням високої працездатності, якості життя і є частиною всіх складових навчальних планів та

обов'язковим у початковій школі. В них розробляються і впроваджуються національні та регіональні стратегії з просування фізичного виховання і фізичної активності різних вікових груп, наприклад в деяких країнах Європи: здоров'я школярів і фізичний розвиток перебувають у центрі поточних стратегій в Австрії, Румунії, Словенії та Сполученому Королівстві (Уельс), а в Хорватії та Латвії пріоритетом є стратегії зосередження на важливості модернізації спортивних споруд та обладнання, яка дає змогу покращення матеріально-технічної бази для доступності занять з фізичної культури школярів [5].

У початкових школах Німеччини заняття з фізичної культури та спорту створюють для учнів умови для набуття навчального досвіду шляхом гри та рухів. Головними завданнями на цьому етапі є формування і розвиток координації, швидкісних здібностей, витривалості, сили, навичок взаємодії. В організації та проведенні занять з фізичної культури вчителі повинні керуватись принципом «гра і задоволення». До змісту програми з фізичного виховання в початковій школі включено легку атлетику, спортивні ігри (волейбол, футбол, теніс, настільний теніс, гандбол, нетбол), основи гімнастики і танцю. Успішність молодших школярів з фізичної культури оцінюється за тією ж системою, що й навчальні досягнення з інших предметів шкільної програми [7].

У Франції на основі здобутих у дитячих садках навичок (6 годин на тиждень занять фізичного виховання) навичок лазити, стрибати, кидати в початковій школі переходять до більш поглиблених форм фізичної культури.

Програми передбачають, передусім, розвиток швидкісних здібностей, сили, витривалості, координації рухів, рівноваги, гнучкості. Мінімальний обсяг занять у початковій школі – 6 годин на тиждень. У низці шкіл апробується програма, розрахована на 7 годин занять і більше. Особлива увага приділяється аспектам, пов'язаним із бігом і плаванням. Саме в цих двох видах спорту найлегше помітити прогрес учня, і тому вони більш за інші підходять для формування та розвитку навичок прискорення, ритму та ін. [7].

Основним організаційним осередком системи шкільного спорту Франції є спортивна асоціація, яка працює в кожній школі під керівництвом учителя фізичної культури. Французькі фахівці вважають, що така система дозволяє краще проводити роботу в межах обов'язкового навчання фізичної культури та занять спортом. Участь школярів у спортивних змаганнях відповідно до їхнього рівня фізичного розвитку й інтересів дозволяє вдосконалювати сформовані рухові вміння і навички.

Структура та зміст польської системи фізичного виховання школярів за останнє десятиріччя зазнала значних змін. Головною причиною цих змін є реформа освіти, яка розпочалася у Польщі з вересня 1999 р.. Протягом навчання у початковій школі діти вивчають 11 обов'язкових предметів, серед яких є й фізичне виховання. Міністерством народної освіти затверджено єдину програму з фізичного виховання, проте вчитель фізичної культури має можливість застосовувати власну технологію педагогічної діяльності в проведенні уроків фізичної культури. Вчителі на власний розсуд мають можливість її виводити, зважаючи на матеріально-технічне забезпечення школи, кліматичні умови, спортивну спеціалізацію вчителя, й, передусім, потреби учнів. Навчання, у початковій школі відбувається з використанням тематичних, а не предметних блоків.

Обов'язковою умовою шкільної програми є тісний зв'язок уроку фізичної культури з основами здоров'я. Чинна шкільна програма Польщі передбачає: основні положення програми, освітні завдання, методичні положення, зміст основних розділів програми, очікувальні досягнення учнів.

Щотижнево у початкових школах Польщі передбачено 4 уроки фізичної культури, які проводяться фахівцями (зазначимо, що в деяких школах заняття можуть проводити класоводи). Необхідною умовою є зв'язок програми з фізичної культури з навчально-виховним, спортивним та рекреаційним планами школи. У формуванні програми беруть участь не лише вчителі, але й учні польських шкіл. Знання про здоровий спосіб життя школярі отримують, відвідуючи обов'язкові лекції, спортивно-рекреаційні та туристично-рекреаційні заняття (для бажаючих), а також можуть брати участь у різноманітних співбесідах.

Програмою з фізичного виховання для початкових шкіл Польщі передбачено, наприклад, у 4 класі такі види рухової активності: командні ігри; легка атлетика; гімнастика; плавання; активне дозвілля на природі; корекційна гімнастика; аеробіка – танцювальні вправи, ритміка, рекреаційно-спортивні заняття, рухливі ігри та забави, піші та велосипедні мандрівки, відновлювальні заходи та інші [4].

Проведення на початку року анкетування серед учнів дозволяє їм вибирати із зазначених видів рухової активності дві позиції (по одній на семестр). Цими видами діти будуть займатися у позаурочний час з урахуванням наявної в школі матеріальної бази. Крім найпопулярніших серед учнів початкових шкіл баскетболу та волейболу, вони часто обирають туризм, плавання, аеробіку, гандбол і футбол. Протягом року школярі мають можливість змінити обрану ними спортивну дисципліну.

Важливим засобом фізичного виховання у початковій школі Польщі, на думку багатьох фахівців, вважається використання вправ з музичним супроводом.

Системою уроків фізичної культури передбачено, що після завершення навчання у початковій школі від учнів очікується наявність:

- знань про здоровий спосіб життя та вміння його дотримуватися;
- знань і вмінь з організації та участі у рекреаційних і спортивних заходах з дотриманням правил "fair play" [4].

У Чехії згідно з рамковою навчальною програмою для початкової освіти фізичне виховання відноситься до освітньої галузі «Людина і здоров'я», яка передбачає формування в молодших школярів навичок здорового способу життя для повсякденного використання в обсязі 2 години на тиждень протягом перших п'яти класів.

Завданням цієї освітньої галузі є формування і розвиток ключових компетенцій, пов'язаних із: визнанням здоров'я як найголовнішої цінності життя; розумінням здоров'я як фізичного, душевного і соціального благополуччя; знаннями про людину як біологічний індивідуум, залежний на окремих етапах життя від власної поведінки і прийняття рішень, від якості міжособистісних відносин і стану навколишнього середовища; розумінням фітнесу, гарного зовнішнього вигляду і психічного благополуччя як важливих передумов для вибору професійного шляху, партнерів соціальної взаємодії тощо [8].

До змісту програм з фізичного виховання в чеських початкових школах включені рухливі ігри, основи гімнастики, вправи з тренажерами та обладнанням відповідного розміру і ваги, ритмічні вправи під музику, елементи танцю, основи легкої

атлетики, основи спортивних ігор, базове навчання плаванню, лижі, катання на ковзанах (залежно від умов школи), туризм (похід, поведінка у транспортних засобах і на природі, кемпінг, охорона навколишнього середовища) [8].

Фізичне виховання в початкових школах Італії організовується за принципом: «Тіло є цінністю». До змісту навчальної програми з фізичного виховання включено такі теми: частини тіла, органи чуття і сприйняття, рухові схеми, основи правильного харчування, особиста гігієна, проблеми навколишнього середовища і шкідливі для здоров'я звички (куріння, сидячий спосіб життя тощо). У якості інструмента для оцінювання навчальної успішності учнів використовується портфоліо, в якому фіксуються спортивні досягнення школярів протягом усього періоду навчання. Фізична культура, як правило, викладається вчителями початкових класів. Значно рідше разом з учителем початкових класів працює вчитель фізичної культури.

У школах Італії поряд з обов'язковими уроками фізичної культури велика увага приділяється спорту: практично в кожній школі є спортивна асоціація. Додаткові тренування проводяться після уроків 2–3 рази на тиждень під керівництвом викладача фізичної культури (загальна тривалість – 6 годин на тиждень).

У Данії фізичне виховання разом із музикою та візуальними мистецтвами відноситься до блоку «Практичних / творчих дисциплін», що є обов'язковими з 1-го по 9-й клас єдиної Folkeskole. З фізичного виховання не існує формального оцінювання, що, на думку вчителів, знижує статус предмета у порівнянні з іншими дисциплінами кирикулуму. Результатом відсутності духу змагання та конкуренції в данській Folkeskole є непопулярність спортивних конкурсів і змагань між учнями або школами взагалі. З цієї ж причини в країні не розвинута мережа шкільних спортивних команд і клубів, хоча учні, за їхнім бажанням, мають можливість відвідувати центри дозвілля після занять [7].

На підтримку фізкультурної освіти і як результат розуміння важливості здоров'я та фізичної підготовки у школі Міністерство освіти Данії в 2002 р. серед 10 компетентностей, формування яких передбачено загальною освітою, виокремило «компетентність тіла» (body competence) як таку, що інтегрується й тісно пов'язана з особистісною та соціальною компетентностями випускника школи [7]. Проблемними питаннями для країни залишаються збільшення кількості годин фізичного виховання в початковій школі, розвиток шкільного спорту, підвищення кваліфікації вчителів фізичного виховання, модернізація шкільного спортивного обладнання.

У розкладі початкових шкіл Болгарії на фізкультурну освіту виділяється 2 години в 1–2 класах і 2,5 години в 3–4 класах. Зміст дисципліни «Фізична діяльність і спорт» включає у 1-ому класі, наприклад, такі модулі, як «Легка атлетика», «Гімнастика», «Туризм», «Танці» та «Спортивні ігри».

Конкретизуючи навчальну діяльність учнів за кожним модулем, програма зазначає міжпредметні зв'язки (з музикою, рідною мовою, математикою, технологіями, мистецтвом, природознавством, краєзнавством), тим самим підкреслюючи крос-предметний характер початкової освіти [2]. Формальне поточне оцінювання результатів навчальної діяльності учнів (кількісні показники) здійснюється вчителем, по завершенні кожного модуля програми виставляється підсумкова оцінка.

У 2009 р. у країні прийнята і реалізується «Національна стратегія з розвитку фізичної освіти і спорту в Республіці Болгарії 2010–2020» (Націонална стратегия за развитие на физическото възпитание и спорта в Република България 2010–2020) [2].

У початкових школах Австрії діє принцип класного вчителя: предмет «Фізичні вправи і спорт» викладається для всього класу (хлопчики і дівчатка спільно) вчителем початкової школи в обсязі 3 години на тиждень упродовж 1–2 класів, 2 години на тиждень упродовж 3–4 класів. Такий підхід дає можливість гнучкого планування уроків з метою створення умов для щоденної фізичної активності учнів. Протягом чотирьох років початкова школа надає освіту, беручи до уваги соціальну (фізичну та / або психічну) інтеграцію дітей з обмеженими можливостями. Освітнім законодавством країни передбачені додаткові робочі місця для кваліфікованих учителів, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами, у тому числі й на уроках фізкультури [7].

Шкільна автономія в Австрії дозволяє кожній школі розробити власний профіль і встановити пріоритет фізичних вправ і спорту. У випадку спортивної спеціалізації навчальний заклад пропонує учням більше годин фізичних тренувань у порівнянні зі звичайною школою. Шкільні змагання становлять невід'ємну частину фізичного виховання в Австрії. Вони проводяться як доповнення до спортивних занять поза школою і допомагають налагодженню спортивного співробітництва між школами та спортивними асоціаціями.

Фізичне виховання протягом 1–4 років в початковій школі Португалії викладається в межах освітньої галузі «Самовираження» і немає спеціально виділеного часу в програмі.

Починаючи з п'ятого класу початкової школи, фізичне виховання отримує статус самостійної дисципліни з формальним оцінюванням навчальних досягнень молодших школярів [6].

Останнім часом в Україні спостерігається значний інтерес відповідних державних органів управління освіти до особливостей організації та проведення уроків фізичної культури в початковій школі, що сприяло значним змінам в програмі з фізичної культури для учнів початкової школи, а також складання нормативів з фізичної підготовленості [3]. Складання нормативів з фізичної підготовленості було суттєво змінено, а у відповідності до змісту програми з фізичної культури, які базуються не на видах спорту. Запропоновані новації, майже повністю змінили систему оцінювання з фізичної культури учнів молодших класів, яка була традиційною для початкової школи протягом багатьох років [1]. Що в свою чергу сприяло виникненню багатьох дискусій між фахівцями, щодо необхідності реформ в тому вигляді у якому вони відбуваються. Серед яких постає проблематика оптимізації диференційованого оцінювання фізичної підготовленості молодших школярів, віднесених до різних медичних груп в існуючій системі фізичного виховання.

Таким чином можлива інтеграція Європейського досвіду проведення уроків фізичної культури в початковій школі з молодшими школярами України, яке буде врахуванням організацію процесу навчання, базовий стандарт освіти та традицій проведення уроків фізичної культури в Україні.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проаналізувавши та вивчивши досвід особливостей організації

фізичного виховання в початковій школі країн Європи, можна зробити висновок, що кожна держава має свою національну стратегію та програми розвитку фізичної культури, метою якої як перш за все зміцнення майбутнього покоління, дітей та молоді, дотримання здорового способу життя, покращення і розвитку матеріально-технічних баз, збільшення уроків фізичного виховання, що в свою чергу буде сприяти покращенню рівня здоров'я молодших школярів та їхньої фізичної підготовленості.

Подальші наукові дослідження особливостей організації процесу фізичного виховання в початкових школах країн Європи повинні спрямовуватись на вивчення відповідних навчальних програм та на вивчення практичної складової проведення уроків з фізичної культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Круцевич Т. Ю. Концепция системы физического воспитания в общеобразовательных школах / Т. Ю. Круцевич // Теорія і методика фізичного виховання і спорту – № 2, – 2015. – С. 72-80.
2. Учебна програма по физическо възпитание и спорт за I клас. – София, 2000. – 9 с.
3. Фізична культура в школі: навчальна програма для 1-4, 5-9 класів загальноосвіт. навч. закладів. – К.: Літера ЛТД, 2013. – 352 с.
4. Bodziak B. Program – wychowanie fizyczne i zdrowotne. Szkoła podstawowa / B. Bodziak // Lider, 2006. – nr. 10. – S. 4 – 6
5. European Commission / EACEA / Eurydice, 2013. Physical Education and Sport at School in Europe / Eurydice Report. – Luxembourg : Publications Office of the European Union. – 76 p.
6. Hardman K. The Situation of Physical Education in Schools : A European Perspective / Ken Hardman // Human Movement. – Vol. 9 (1). – P. 5-18
7. International Comparison of Physical Education: Concepts, Problems, Prospects / Ed. by Uwe Pühse, Markus Gerber. – Oxford : Meyer & Meyer Sport (UK) Ltd., 2005. – 719 с.
8. The Framework Education Programme for Elementary Education (FEP EE). – Research Institute of Education (VbP) in Prague, 2007. – 131 p.